

Till
Socialtjänstnämnden

Yttrande över Socialstyrelsens nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård

Förslag till beslut

1. Socialtjänstnämnden godkänner yttrandet som svar på remissen och överlämnar det till Kommunstyrelsen
2. Paragrafen förklarades omedelbart justerad

Dag Helin

Vera Josefsson

Sammanfattning

Socialtjänstförvaltningen har yttrat sig över socialstyrelsens nationella riktlinjer med rekommendationer för missbruks- och beroendevård. Riktlinjerna vänder sig till både socialtjänstens missbrukarvård och hälso- och sjukvårdens beroendevård. Förvaltningen anser att dokumentets status och användningsområde för socialtjänstens del bör förtydligas. Därutöver finns brister vad gäller definitioner och beskrivningar av socialtjänstens missbruksarbete.

Sammanfattningsvis bedömer dock förvaltningen att detta är ett viktigt dokument som, beroende på hur det presenteras och förs ut i praktisk verklighet, kan få stor betydelse för det fortsatta missbruksarbetet.

Bakgrund

Socialstyrelsen har tagit fram nationella riktlinjer med rekommendationer för missbruks- och beroendevård. Syftet med dokumentet är att utveckla och förbättra vården. Fem expertgrupper har tagit fram kunskapsunderlag som ligger till grund för riktlinjerna och rekommendationerna. Dokumentet ska vara ett stöd både för kommunernas missbrukarvård och landstingets beroendevård.

I det inledande kapitlet ges en beskrivning av arbetets uppläggning och genomförande samt de definitioner och begrepp som används. Övriga kapitel behandlar:

- Redovisning av rekommendationerna och principiella utgångspunkter för överväganden och slutsatser.
- Upptäckt, uppsökande och sekundärpreventivt arbete
- Bedömningsinstrument och dokumentation
- Psykosocial och läkemedelsbehandling av narkotikamissbruk/-beroende inklusive omvårdnad
- Behandling av gravida missbrukare
- Samsjuklighet mellan missbruk (skadligt bruk och beroende) och psykiska och/eller somatiska tillstånd.

Dokumentet finns att läsa på socialstyrelsens webbplats

www.socialstyrelsen.se

Ärendets beredning

Socialstyrelsen har begärt in yttrande över rapporten ”Remiss av socialstyrelsens nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård” till den nionde juni 2006. Ärendet är remitterat från stadsledningskontoret till socialtjänstnämnden, Bromma, Vantör och Enskede Årsta stadsdelsnämnder. Remisstiden sträcker sig till den 19 maj. Ärendet ska behandlas i kommunstyrelsen den 14 juni.

Ärendet har beretts vid socialtjänstförvaltningens stab för utredning och projekt.

Förvaltningens synpunkter

Socialstyrelsens arbete med att ta fram nationella riktlinjer och rekommendationer för missbrukar- och beroendevården har pågått sedan 2002. Arbetet har varit brett upplagt med projektgrupp bestående av sakkunniga från Socialstyrelsen, en referensgrupp bestående av representanter från myndigheter, forskning och praktik samt fem expertgrupper med huvuduppgift att ta fram kunskapsunderlag. Med tanke på det omfattande material som tagits fram och presenteras i de nationella riktlinjerna beklagar förvaltningen att den utsatta remisstiden är alltför kort för att en ordentlig genomgång av dokumentet ska vara möjlig.

Förvaltningens synpunkter presenteras under respektive kapitel samt i en avslutande diskussion.

Kap1. Inledning

I kapitlet presenteras arbetets uppläggning och genomförande, utgångspunkter för experternas kunskapsunderlag och gemensamma termer för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens missbruksarbete.

Förvaltningen välkomnar socialstyrelsens initiativ att försöka, så långt det är möjligt, ta fram en gemensam terminologi inom missbrukarvården. Förvaltningen anser att det finns behov av att klargöra vad som menas med olika termer, men inser svårigheten i att avgöra var gränserna går mellan t.ex. behandling, psykosocial behandling och psykosocialt stöd. Detta behöver förtydligas ytterligare. Bedömningen är att det kan finnas en risk att terminologin i allför hög grad kommer att vara medicinskt orienterad om inte hänsyn tas till det breda ansvar som socialtjänsten har inom missbruksområdet för såväl uppsökande och motiverade arbete som stöd- och vårdinsatser. Förvaltningen saknar bl.a. en definition av vad som menas med uppsökande arbete och behandling inom socialtjänsten.

I dokumentet påpekas att socialtjänstlagen (SoL) och lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) saknar definition av termen missbruk, vilket kan ge upphov till olikheter i rättstillämpningen. Förvaltningen instämmer till viss del i detta. I ett forskningsprojekt som genomförts vid Stockholms stads FoU-enhet har socialsekreterare vid stadsdelsförvaltningarnas missbruksenheten fått bedöma vårdbehov och föreslå vårdinsatser i olika fiktiva klientärenden. Studien visade att bedömningarna varierar mycket både mellan socialsekreterare vid samma arbetsplatser och mellan olika arbetsgrupper. Ett sätt att försöka komma tillrätta med sådana olikheter är att utfärda lokala riktlinjer för staden och genomföra utbildningsinsatser.

Kap. 2 Vägledning

I detta kapitel redovisas rekommendationer för beroendevården, dels vad gäller behandlingsmetoder och tekniker, dels vad gäller organisationsformer, ekonomiska bedömningar och kompetenskrav. Rekommendationerna är tydligast när det gäller medicinska insatser. När det gäller de insatser som främst berör socialtjänstens område; psykosocial behandling och psykosociala insatser, förefaller underlaget otillräckligt och ger föga praktisk vägledning. Förvaltningen ser därför behov av en fördjupning i dessa avsnitt.

Kap.3-4

Kapitel 3 behandlar upptäckt och förebyggande verksamhet medan kapitel 4 tar upp olika bedömningsinstrument och deras användningsområden. Kapitlet innehåller också ett kortare avsnitt om dokumentation och uppföljning av behandlingsinsatser. Dessa textavsnitt är angelägna och sätter fokus på viktiga utvecklingsområden, t.ex. vad gäller metoder inom socialtjänsten för tidig upptäckt av missbruk.

När det gäller bedömningsinstrument är de psykosociala bedömningsinstrument som presenteras intressantast för socialtjänstens del. Stockholms stad har under det senaste året genomfört en stor utbildningsinsats för att införa ASI som bedömningsinstrument vid missbruksutredning. Även MAPS och ADAD används, fast än så länge endast vid några stadsdelsförvaltningar.

Förvaltningen anser att behovet av systematisk dokumentation och uppföljning av behandlingsinsatser är stort och behöver utvecklas, framförallt inom socialtjänstens område. Socialstyrelsen har en viktig roll i detta sammanhang.

Kap 5-7.

Kapitel 5-6 behandlar psykosocial behandling och läkemedelsbehandling för narkotika- respektive alkoholmissbruk. Kapitel 7 innehåller en genomgång av vad man vet om skaderisker i samband med alkohol- och narkotikaanvändning under graviditeten samt diskussioner kring olika behandlingsförslag. Dessa avsnitt ger framförallt vägledning i läkemedelsanvändning, men ger mycket lite vägledning vad gäller innehållet i psykosocial behandling och framförallt de delar som berör socialtjänstens arbete.

Kap 8. Samsjuklighet mellan missbruk och psykiatriska eller somatiska sjukdomar

I kapitlet slås fast att kommuner och landsting har ett gemensamt ansvar för dessa målgrupper och att insatserna måste samordnas. Däremot redovisas inga förslag på specifika behandlingsmetoder eftersom sådana saknas, eller har lågt vetenskapligt värde.

De samarbetsformer som föreslås är redan etablerade inom stockholmsregionen, varför avsnittet inte tillför något nytt för det praktiska arbetet. Mycket av innehållet finns redovisat i Stockholms läns landstings fokusrapport om insatser till personer med komplexa vårdbehov p.g.a. psykisk störning och missbruk.

Slutkommentar

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta dokument rubriceras *riktlinjer*, en benämning som används i socialstyrelsens utgivningar inom hälso- och sjukvårdens område men inte inom socialtjänstens område. I dokumentet anges att det ska vara *vägledande och ge rekommendationer* för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens missbrukar- och beroendevård. Socialtjänstförvaltningen anser att det saknas en tydlig redogörelse för dokumentets status, vilket skapar osäkerhet kring hur det ska användas. Förvaltningen bedömer därutöver att dessa riktlinjer lika mycket är en redovisning av forskningsläget som vägledning i praktiskt missbruksarbete, och kan t.ex. inte ersätta de lokala riktlinjer för insatser till missbrukare som har utarbetats inom Stockholms stad.

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att missbrukare får den hjälp och det stöd han/ hon behöver för att komma ifrån missbruket. För att fungera som en vägledning i socialtjänstens arbete med missbrukare framstår vissa avsnitt som alltför basala. Socialtjänsten har kontakt med stora klientgrupper med komplex problematik i form av hemlöshet, arbetslöshet, kriminalitet m.m. Detta innebär att missbruksarbetet måste inrikta sig på att hantera den enskildes hela livssituation. Kontakterna med missbrukarna är därför ofta mycket långvariga, ibland livslånga, och består av en rad samtidiga, eller på varandra efterföljande insatser. De arbetssätt som krävs i dessa kontakter, där t.ex. de relationsskapande delarna är mycket viktiga, är av förklarliga skäl svåra att beskriva i evidensbaserade metoder. Förvaltningen hade önskat att dokumentet hade diskuterat även dessa frågeställningar.

Förvaltningen bedömer dock att de nationella riktlinjerna i det stora hela kan utgöra ett viktigt dokument för utvecklingen av det fortsatta arbetet inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens missbrukar- och beroendevård. Förvaltningen anser vidare att dokumentet bör följas upp med utbildningsinsatser för att få förankring ute i praktisk verksamhet. Riktlinjerna visar på behovet av att utveckla forskningen inom socialtjänstområdet. Eftersom kraven på vetenskaplighet är högt ställda finns det få eller inga forskningsprojekt inom socialtjänstens område som uppfyller kraven på evidens.

Socialstyrelsen redovisar i dokumentet att implementering kommer att ske genom regionala konferenser och via en egen hemsida på internet. Förvaltningen ställer sig frågande till om detta är tillräckligt. För att arbetet med missbrukare ska kunna utvecklas måste aktuella forskningsresultat spridas och erfarenheter från praktiskt utvecklingsarbete tas tillvara inom forskningen. Dokumentet visar tydligt att det finns stora behov av att utveckla forskningen inom den socialtjänstbaserade missbrukarvården.

Under ett flertal år har påpekats stora brister vad gäller utbildning om missbruk och beroende inom en rad grundutbildningar, t.ex. socionom-, sjuksköterske- och psykologutbildningarna. Det har även framkommit behov av kvalificerade vidareutbildningar. Socialstyrelsen framhåller att man inte kan påverka innehållet i dessa utbildningar eftersom det är upp till respektive utbildningsanordnare. Förvaltningen ställer sig frågande till detta. Utbildningsfrågan är mycket viktig då det annars kommer att ställas stora krav på respektive arbetsgivare att själva utbilda personalen inom verksamhetsområdet.